

O poslovanju mljekara SR Hrvatske u godini 1986. (About the Managing of the Dairies in Croatia in 1986)

Matej MARKEŠ, dipl. inž., Zagreb

Stručni rad — Professional Paper

UDK: 65.011.2:637.1

Prispjelo: 1. 10. 1987.

Zbirni pregled poslovanja temelji se na anketnim podacima koje je Udruženje mljekarskih radnika SR Hrvatske prikupilo od mljekarskih radnih organizacija s područja SR Hrvatske. Njime su obuhvaćeni samo zbirni odnosno prosječni pokazatelji rezultata rada te privredne grupacije — najčešće u usporedbi s onima iz prethodne godine.

1. Otkup mlijeka i mlječnih proizvoda u 1986. godini

1.1. Otkup mlijeka

Mljekarske radne organizacije otkupile su u 1986. godini ukupno 486.394 tisuće litara mlijeka, što je za oko 11 miliona litara ili 2,3% manje od rekordnog otkupa mlijeka u 1985. godini (497.986 tisuća litara). U tome je otkup od društvenih proizvođača i mljekara ostao na istoj razini (114,6 miliona litara), otkup od individualnih proizvođača je smanjen za oko 15 miliona litara (od 373,5 na 358,5 miliona litara), dok je uvoz mlijeka iz inozemstva povećan za oko 5,5 miliona litara i u 1986. godini je dosegao ukupno 13.291 tisuća litara.

Najveći dio mlijeka (88,7%) otkupljen je s područja SR Hrvatske. U usporedbi s prethodnom godinom smanjen je otkup s područja drugih republika (od 9,7 na 8,7 ili za oko 5 miliona litara), dok je učešće otkupa mlijeka iz uvoza povećano od 1,6% u 1985. na 2,7% u 1986. godini.

Prema podacima Sekcije za mlijeko Poslovne zajednice za proizvodnju, preradu i promet stoke, stočnih proizvoda i stočne hrane, radne organizacije koje nisu obuhvaćene anketom Udruženja otkupile su još ukupno 16.345 tisuća litara mlijeka (za oko 1 milion litara više nego u 1985), pa prema tome ukupan otkup mlijeka na području SR Hrvatske u 1986. godini iznosi 502.739 tisuća litara mlijeka.

1.2. Vrijednost i otkupne cijene mlijeka

Prema nepotpunim podacima, vrijednost otkupljenog mlijeka kod 12 mljekarskih radnih organizacija u 1986. godini iznosila je 37,1 milijardu dinara, uz prosječnu otkupnu cijenu od 82,34 din. po litri. Preračunamo li sav otkup mlijeka na području SR Hrvatske po gornjoj prosječnoj otkupnoj cijeni, proizlazi da je u 1986. godini, bez društvenih stimulativnih premija, isplaćeno proizvođačima mlijeka ukupno oko 41,5 milijardi (novih!) dinara.

Prošlogodišnje (1985. god.) otkupne cijene iznosile su prosječno 44,12 din./litru, što znači da su porasle tijekom 1986. godine za 86,62%.

Otkupne cijene mlijeka osjetljivo variraju oko prosjeka po sektorima isporuke i među pojedinim mljekarskim radnim organizacijama. Tu su razlike bile od 75,36 do 102,60 din./litru. Cijene su niže kod mljekara iz sjevernih ravničarskih područja, a više kod primorskih mljekara.

Najjeftinije mlijeko kupljeno je od individualnih proizvođača (prosj. 80,73 din./lit), a skuplje je od društvenih proizvođača i iz izvoza (87,84).

1.3. Otkup mlječnih proizvoda

Osim mlijeka, mljekare su kupovale i mlječne proizvode za dopunu prodajnog asortimana (maslac) i za daljnju preradu (sirevi za topljenje, mlijeko u prahu za rekonstituciju).

Ukupna otkupljena količina mlječnih proizvoda u 1986. godini iznosi 6.958 t, od čega na uvoz otpada 4.408 t i 2.550 t iz domaće proizvodnje. Približno 2/3 otkupljenih proizvoda su sirevi, zatim slijedi maslac i mlijeko u prahu.

Ukupna vrijednost otkupljenih mlječnih proizvoda iznosi 6.433.865 tisuća dinara, od čega na uvoz otpada 4.095.399 i na unutrašnji promet 2.338.466 tisuća dinara.

Preračuna li se vrijednost otkupljenih mlječnih proizvoda, po prosječnoj otkupnoj cijeni mlijeka u ekvivalentu količine mlijeka, proizlazi da su mljekare otkupile u mlječnim proizvodima još oko 78 miliona litara mlijeka, što je za oko 85% više od količine u prethodnoj godini (oko 42 miliona dinara).

Ukupna vrijednost uvezenog mlijeka i mlječnih proizvoda iznosi oko 5,2 milijardi dinara.

2. Proizvodnja mlječnih proizvoda

Smanjenje otkupa mlijeka odrazilo se i na smanjenje proizvodnje nekih mlječnih proizvoda.

Usporedni pregled proizvodnje za posljednje tri godine pokazuje slijedeće odnose u proizvodnji:

Proizvodnja mlječnih proizvoda u tonama

Grupe proizvoda	1986	1985	1984	1986 1985
Konzumno mlijeko	233.135	238.988	238.015	97,7
Fermentirani proizvodi	31.525	30.215	29.795	104,2
Slatki mlječni napici	1.824	427	558	427,2
Polutvrđi i tvrdi sirevi	12.033	12.614	11.546	95,4
Svježi krem i meki sirevi	4.590	4.558	4.530	97,5
Topljeni sirevi	6.497	6.153	5.991	105,6
Konzumno vrhnje	13.612	13.936	12.090	97,6
Kond. i evap. mlijeko	51	...	88	...
Mlijeko u prahu	5.493	5.480	5.424	100,2
Maslac	3.124	3.276	2.408	95,3
Smrznuti proizvodi	8.914	9.285	7.955	96,0
Ostali proizvodi	5.464	4.454	3.760	122,7
Ukupno:	326.262	329.386	322.160	99,1

Iz pregleda se vidi da je proizvodnja mnogih važnih grupa mlječnih proizvoda u 1986. godini bila manje nego prethodne, 1985. godine.

Smanjena je proizvodnja konzumnog mlijeka za oko 5,5 miliona litara (2,3%), polutvrđih i tvrdih sireva za oko 600 t (4,6%), svježih i mekih sireva za oko 100 t (2,5%), konzumnog vrhnja (2,4%), zatim maslaca (za 4,2%) i smrznutih mlječnih proizvoda (za oko 4%).

Neznatno je porasla proizvodnja fermentiranih mlječnih proizvoda (za 4,2%) i topljenih sireva (5,6%), a skokovito proizvodnja »ostalih« mlječnih proizvoda i slatkih mlječnih napitaka.

Proizvodnja mlijeka u prahu ostala je približno na istoj razini kao i prethodne, 1985. godine.

Kondenzirano i evaporirano mlijeko proizvodi se u malim količinama, uglavnom kao repromaterijal za primjenu u konditorskoj industriji.

Orientacioni obračun rashoda mlijeka na proizvodnju osnovnih grupa mliječnih proizvoda pokazuje da se u nas još uvijek najveći dio mlijeka troši kao mlijeko — bilo konzumno, bilo fermentirano (54,4%). Na proizvodnju ostalih mliječnih proizvoda naša mljekarska industrija troši manje od polovice otkupljenih količina mlijeka.

Za proizvodnju polutvrdih i tvrdih sireva troši se oko četvrtina (25,3%), a za mlijeko u prahu približno desetina svega otkupljenog mlijeka (9,3%).

3. Prodajne cijene mliječnih proizvoda

Prosječne prodajne cijene mliječnih proizvoda na početku i na kraju 1986. godine te procentualni iznosi povećanja prikazani su u slijedećem pregledu:

Proizvodi	Cijene početkom godine din/kg	Cijene krajem godine din/kg	Indeks
Paster. mlijeko	89,80	144,96	161,44
Konzumno vrhnje	353,61	620,85	175,57
Jogurt	129,82	232,71	179,75
Maslac	1.025	1.884	183,80
Punomasno mlijeko u prahu	662,67	1.263,67	190,69
Ementalac	1.012,10	2.313	228,50
Ribanac	1.074,20	2.246	209,08
Svježi domaći sir	356,31	596,78	167,5
Topljeni sir	703,66	1.247,75	177,25
Trapist	769,75	1.559,27	202,57

Cijene mliječnih proizvoda su u 1986. godini osjetno porasle. Najmanji porast (61,44%) zabilježen je kod konzumnog mlijeka, dok je nekim sirevima (ementalac, ribanac, trapist) cijena na kraju godine povećana za više od 100%.

Grubi opći prosjek povišenja cijene iznosi 87,56%, što je gotovo identično povećanju otkupne cijene mlijeka (86,62%). U tom postotku povećanja prodajnih cijena, mljekarske radne organizacije morale su naći dovoljno mjesta za porast otkupne cijene mlijeka, za povećanje osobnih dohodaka, za povećane troškove energije, usluga, repromaterijala i drugog, kao i za povećane troškove kamata na kredite i za izdvajanje u fondove. Gotovo sve mljekarske radne organizacije u SR Hrvatskoj su u tome u 1986. godini i uspjele.

4. Zaposleno osoblje

U 17 mljekarskih radnih organizacija u SR Hrvatskoj na kraju 1986. godine bilo je zaposleno ukupno 6.100 radnika različitih školskih kvalifikacija i stručne spreme. To je za 4,4% više od ukupnog broja zaposlenih (5.845) u prethodnoj 1985. godini.

U ukupnom broju zaposlenih porastao je u postotku udio radnika bez kvalifikacije i radnika sa srednjom stručnom spremom, dok je udio ostalih grupa radnika ostao bez većih promjena.

Po novom razvrstavanju stručnost kadrova čitave mljekarske grupacije SR Hrvatske može se označiti koeficijentom 1.688 UNKR.

U grupaciji je zaposleno 3 doktora znanosti, 13 magistara i 555 radnika s visokom i višom stručnom spremom.

5. Investiciona ulaganja tijekom 1986. godine

U toku 1986. godine mljekarske su radne organizacije SR Hrvatske uložile daljnja investiciona sredstva u ukupnoj visini od 3.953.357 tisuća dinara.

Struktura investicija po namjeni je bila:

građevine	1.248.777	31,6%
oprema	2.112.112	53,4%
ostalo	592.468	15,0%
Ukupno	3.953.357	100,0%

Svi krupni investitori ulagali su i znatna osnovna sredstva u mljekarska gospodarstva, stvarajući tako sve širi temelj za društvenu proizvodnju mlijeka.

U strukturi investicija najveći dio iznosa otpada na opremu (53,4%), zatim na građevine (31,6%) te na ostalo 15%.

6. Sredstva i rezultati poslovanja

6.1. Sredstva

Krajem 1986. godine mljekarske radne organizacije SR Hrvatske raspolagale su osnovnim sredstvima u ukupnoj nabavnoj vrijednosti od 67.373.453 tisuća dinara. Ta su sredstva dvostruko veća od onih u 1985. godini (+107%), dijelom zbog revalorizacije postojećih, dijelom zbog nabavke novih sredstava.

Nakon izvršenih otpisa u visini od 55%, osnovna sredstva u upotrebi 31. prosinca 1986. godine vrijede 30.322.368 tisuća dinara.

U pripremi su nova osnovna sredstva u visini od oko 3,5 milijardi, odnosno nešto više od 10% sadašnje vrijednosti osnovnih sredstava.

Vrijednost sredstava izvan upotrebe vrlo je mala i dosiže jedva 0,2% vrijednosti sredstava u upotrebi.

Ukupna aktiva mljekarskih radnih organizacija SR Hrvatske iznosila je na kraju 1986. godine ukupno 69.944.883 tisuća dinara, odnosno oko 70 milijardi dinara, što je za 72% više nego prethodne, 1985. godine.

6.2. Rezultati poslovanja

Ukupan prihod, troškovi (utrošena sredstva), dohodak i čisti dohodak u godinama 1986. i 1985. bili su kako slijedi:

	(mil. dinara)	
	1985.	1986.
Ukupan prihod	64.582	117.669
Troškovi	56.753	96.970
Dohodak	7.829	20.699
Čisti dohodak	5.343	15.216

Prosječno korištena poslovna sredstva u godini 1986. iznosila su 48.755.693 tisuća dinara i bila su za oko 92% veća nego u prethodnoj godini.

Prosječni broj zaposlenih iznosio je 5.982, odnosno 4,5% više nego prethodne godine (5.640).

Usporedni pokazatelji o poslovanju pokazuju da je u godini 1986. dohodak po radniku iznosio prosječno 3.640 tisuća dinara godišnje, i to u širokom rasponu od 1.748 do 4.335 tisuća dinara. Čisti dohodak po radniku bio je za oko 30% niži od dohotka i kretao se kod pojedinih radnih organizacija između 1.171 i 3.527, uz prosjek od 2.544 tisuća dinara po radniku godišnje.

U usporedbi s godinom 1985. dohodak je u 1986. godini bio za 164% viši, dok je ukupni prihod bio viši za samo 82%. To znači da je ukupni prihod ostvaren uglavnom iz porasta prodajnih cijena (+87,56%), dok je povećani dohodak nastao kao posljedica racionalnijeg trošenja sredstava za proizvodnju finalnih proizvoda.

Kao rezultat racionalnijeg poslovanja u 1986. godini javlja se i veća akumulacija koja doseže do 23,8% od čistog dohotka, prema 14,4% u prethodnoj godini.

Prosječni netto osobni dohoci po zaposlenom u 1986. godini iznosili su u mljekarskim radnim organizacijama SR Hrvatske 101.415 dinara mjesečno i bili su za 161,5% viši od prosjeka prethodne godine. Samo 4 radne organizacije imale su prosječna primanja viša od 100 tisuća mjesečno po radniku, u 3 organizacije primanja su bila oko 75 tisuća dinara, dok su se kod ostalih prosječna primanja po radniku kretala između 80 i 100 tisuća dinara.

Usporedimo li ukupan prihod po zaposlenom, vidimo da je on iznosio za čitavu grupaciju prosječno 19.670 tisuća dinara ili za oko 72% više nego prethodne godine. Pri tome su razlike također vrlo velike. Dok se u nekim mljekarskim radnim organizacijama ostvaruje prosječni ukupni prihod u visini od 10—15 miliona dinara godišnje, kod najuspješnije radne organizacije radnik ostvaruje više od 40 miliona dinara godišnjeg prihoda.

Usporedba ukupnog prihoda i prosječno korištenih poslovnih sredstava pokazuje izvjesno nazadovanje prema prethodnoj godini (2,41 : 2,54). Ti parametri su kod pojedinih radnih organizacija znatno povoljniji od prosjeka (1 : 3,5), ali ima i takvih gdje se na 1 dinar poslovnih sredstava ostvaruje samo 1,5—2 dinara ukupnog prihoda.

Iako su mljekare SR Hrvatske ostvarile u 1986. godini povoljne poslovne rezultate, zabrinjava smanjenje otkupa mlijeka. Razlog tome je presporo prilagođavanje i usklađivanje otkupnih cijena mlijeka s inflatornim kretanjima cijena brojnih drugih poljoprivrednih i industrijskih proizvoda. Nagli i stalni porast troškova proizvodnje uz snižavanje otkupnih cijena mlijeka doveli su do gubitaka u proizvodnji i opadanja interesa proizvođača za svako održavanje i unapređenje proizvodnje.

Kako se sadašnji negativni trend kretanja proizvodnje i otkupa mlijeka ne bi dugoročno reflektirali na planu opskrbe stanovništva, nužne su hitne i znatne interventne mjere društvene zajednice u cilju unapređenja robne proizvodnje i plasmana mlijeka u SR Hrvatskoj.